

शौच्य महोत्सव

आज २५ वर्षे पूर्ण होत आहेत

दत्तात्रय इंडस्ट्रीज प्रा.लि.

आमचा कारखाना तारुण्याच्या उंबरठ्यावर उभा आहे. नवी नवी आव्हाने स्वीकारून पुरी करण्याची जिद्द आमच्यांत आली आहे. सध्याच पहाना — संरक्षण विभागासाठी लागणारे विविध प्रकारचे.

इलेक्ट्रिकल व इलेक्ट्रॉनिक काम्पोनन्ट्स

आम्ही संशोधन पूर्वेक तयार केले. आयात होणाऱ्या किती तरी सुट्या भागांची गरज आम्ही भागविली. परकीय चलनाची बचत केली व करीत आहोत. राष्ट्राच्या संरक्षण यंत्रणेत आमचा हातभार लागतो याचा रास्त अभिमान या प्रसंगी व्यक्त करतांना आम्हांला आनंद वाटतो.

गार्डन लॉन स्पिंकलर्स (पेटंटेड)

आणि अॅग्री हॉर्टीकल्चरल टूल्स व इप्लीमेंट्स
कारखान्या भोवतालचा अथवा वंगल्याचा वाग-वगीचा सदा हिरवागार राहण्यासाठी नाना प्रकारचे स्पिंकलर्स आम्ही तयार करतो. भारतात सर्व प्रथम स्पिंकलर निर्मितीचा मान आमचा आहे. शेतीसाठी पाण्याची बचत करणारे स्पिंकलरहि आतां तयार करीत आहोत.

दत्तात्रय इंडस्ट्रीज प्रा. लि. पुणे-सातारा रोड, पुणे ९

जमखंडी अर्वन को-बँक लि. चे मॅनेजर

श्री. म. द. खाडिलकर,

एम. ए., जी. डी. सी. अँड ए.

श्री. खाडिलकर ह्यांचा जन्म २५-४-१९१६ रोजी वडिलांच्या

मृत्यूनंतर सहा महिन्यांनी झाला. त्यांचे मामा कै. हरीभाऊ पटवर्धन हे जमखंडी संस्थानात बरीच वर्षे मामलेदार आणि सेवानिवृत्तीचे अखेरीस रेव्हेन्यू ऑफिसर व डि. मॅजिस्ट्रेट होते. त्यांच्याकडेच श्री. खाडिलकर हे १९३४ साली मॅट्रिक होईपावेतो होते. त्यांच्या मातोश्री प्रथम काही वर्षे जमखंडी संस्थानात नर्स म्हणून व

पुढे बरीच वर्षे प्राथमिक शाळाशिक्षिका म्हणून काम करित होत्या. १९५४ मध्ये त्या सेवानिवृत्त झाल्या आणि १९७० मध्ये निधन पावल्या.

श्री. खाडिलकरांनी मॅट्रिकनंतर घरीच अभ्यास करून १९४० मध्ये मुंबई वार कौन्सिलची अँडव्होकेटची परीक्षा दिली. त्यांनी एक-दोन वर्षे वकिली केली आणि १९४३-१९४३ रोजी जमखंडी अर्वन बँकेत (तेव्हाच्या जमखंडी स्टेट सेंट्रल को-बँकेत) त्यांनी कारकुनाची नोकरी धरली. १३-११-४४ रोजी त्यांना बँकेचे मॅनेजर करण्यात आले. तेव्हापासून नुकताच राजीनामा देईपर्यंत त्यांनी मॅनेजरचे काम केले.

ह्या नोकरीच्या काळात श्री. खाडिलकर हे १९५३ साली जी. डी. सी. अँड ए. झाले. त्यानंतर १९६५ मध्ये त्यांनी कर्नाटक विद्यापीठाची बी. ए. ही पदवी आणि १९६८ मध्ये एम. ए. ही पदवी मिळविली. बी. ए. ला त्यांचा विषय अर्थशास्त्र हा होता आणि एम. ए. ला मराठी हा होता.

हायस्कूलात शिक्षण घेत असतानाच श्री. खाडिलकर ह्यांना त्यांचे स्काऊट-मास्तर श्री. बर्वे ह्यांच्यामुळे सामाजिक कार्याची गोडी लागली आणि लेखनकलेकडेही ओढ लागली. त्यांनी अनेक निबंधस्पर्धात प्रथम क्रमांकाची बक्षिसे मिळविली आहेत; अनेक वृत्तपत्रांतून लिखाण केले आहे. बाँबे को-ऑपरेटिव्ह इन्स्टिट्यूटने सहकारी चळवळीच्या सुवर्ण महोत्सवप्रसंगी 'को-ऑपरेटिव्ह कॉमनवेलथ हे ध्येय भारतास योग्य आहे काय?' ह्या विषयावर मागविलेल्या निबंधांपैकी मराठी भाषेतील निबंधांत श्री. खाडिलकर ह्यांना पहिले बक्षीस मिळाले. दक्षिण महाराष्ट्र साहित्यसंमेलनाचे कार्यवाह, नगर वाचनालयाचे सेक्रेटरी व उपाध्यक्ष, ११ वर्षे

नगरपालिकेचे सभासद, तिच्या मॅनेजिंग व सॅनिटरी कमिटीचे चेअरमन, हायस्कूल डायमंड ज्युविली कमिटी व गुरुदेव रानडे सत्कार समितीचे सजिनदार, इत्यादी कामांवरून त्यांच्या सार्वजनिक कार्याची कल्पना येईल सध्या ते कै. विठ्ठल रामजी शिंदे शतसांवत्सरिक उत्सवाच्या स्थानिक कमिटीचे सेक्रेटरी आहेत. अनेक थोर व्यक्तींच्या प्रेरणेमुळे आणि उत्तेजनामुळे आपण हे कार्य करू शकलो, ह्याबद्दल त्यांची त्या सर्वांबद्दल कृतज्ञतेची भावना आहे.

“अर्था” ही त्यांचा अत्यंत आपुलकीची संबंध होता. “अर्था” मध्ये १९५४ साली त्यांचा सहकारावरील पोवाडा व सहकारी ध्वजगीत प्रसिद्ध झाले होते.

श्री. खाडिलकरांचा हा परिचय त्यांच्या आजच्या दुःखी अवस्थेचा उल्लेख केल्याशिवाय पुरा होणार नाही. त्यांच्या पत्नीचे १४-७-१९७३ रोजी फुफ्फुसांच्या कॅन्सरने निधन झाले. कॅन्सरचे निदान झाल्यानंतर अवघ्या दीड महिन्यातच त्या मृत्युमुखी पडल्या. श्री. खाडिलकर हे नाट्याचार्य खाडिलकरांच्या चुलत घराण्यातून नाट्य, तर त्यांची पत्नी नाट्याचार्य देवलांची नात. नाट्याचार्यांची दोन घराणी त्यांच्या विवाहा-मुळे एकत्र आली, ह्याचा केवढा तरी अभिमान खाडिलकरांना वाटत असे. १८ मे, १९४४ रोजी त्यांचा विवाह झाला आणि त्यांचा संसार अत्यंत सुखाचा झाला. त्यांना एकच अपत्य झाले. २८-९-१९५० रोजी झालेला त्यांचा मुलगा बी. एस.सी. होऊन त्याच बँकेत नोकरी करित आहे. सध्या तो बंगलोर येथे हायर डिप्लोमा इन को-ऑपरेशनचा कोर्स करित आहे. पत्नीवियोगानंतर बँकेची नोकरी करणे अशक्य आहे असे वाटून श्री. खाडिलकरांनी पत्नीच्या मृत्यूच्या दिवशीच राजीनामा दिला !

श्री. खाडिलकरांसारख्या स्वतःच्या कष्टाने पुढे आलेल्या उमया कार्यकर्त्याला अखेरचे दिवस अशा दुःखात जावेत ही अतिशय शोकजनक घटना आहे.

धान्याच्या घाऊक व्यापाऱ्यांना मोठे कर्ज

राज्यसभेत एका प्रश्नाला उत्तर देताना अर्थमंत्री श्री. यशवंतराव चव्हाण ह्यांनी अशी माहिती सांगितली की जानेवारी १९७१ पासून मार्च १९७३ पर्यंत राष्ट्रीयीकरण झालेल्या बँकांनी व इतर बँकांनी मिळून अन्नधान्याचा घाऊक व्यापार करणाऱ्या व्यापाऱ्यांना ३७१ कोटी रुपयांची कर्जे दिली. ह्याविषयी प्रश्न विचारताना काँग्रेसच्या एका खासदारांनी असे विधान केले की ह्या मोठ्या कर्जांमुळेच धान्याची साठवण करून कोंडी निर्माण करण्यास प्रारंभ झाला आणि धान्याच्या किमती चढत गेल्या. त्यावर बोलताना श्री. चव्हाण म्हणाले की जून १९७२ पासून घाऊक व्यापाऱ्यांना दिलेल्या कर्जात घट झालेली आहे. शिवाय वरील कर्जांच्या आकड्यांत अन्नपदार्थांवर संस्करण करणाऱ्यांना दिलेल्या कर्जांचाही समावेश आहे.

☆ अर्थ ☆

बुधवार, १५ ऑगस्ट, १९७३

संस्थापक :
 प्रा. वामन गोविंद काळे
 संपादक :
 श्रीपाद वामन काळे

“अर्थ एव प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थमूलो धर्मकामाविति । —कौटिलीय अर्थशास्त्र.

आर्थिक नियोजनात धोरणाचे दारिद्र्य

महाराष्ट्र चेंबर ऑफ कॉमर्सच्या पुरस्काराने श्रेष्ठ बालचंद्र हिराचंद ह्यांच्या स्मृतिप्रीत्यर्थ आयोजित केलेल्या व्याख्यान-सत्रात डॉ. एच. के. परांजपे ह्यांनी भारतामधील आर्थिक नियोजनाविषयी मोलाचे विचार प्रगट केले आहेत. डॉ. परांजपे हे मत्केदारी मंडळाचे सभासद आहेत. ते म्हणाले की, देशातील दारिद्र्य जर आपणास दूर करावयाचे असेल तर नियोजन समर्थपणे करण्यात आले पाहिजे. आपल्यापुढे जे प्रश्न उभे आहेत त्यांच्याकडे पाहण्याचा दृष्टिकोण एकसंध असला पाहिजे. तसा तो नसल्याने नियोजनविषयक धोरण गोधडीवजा झाले आहे. भारतात एका प्रौढाला एक मत ह्या तत्त्वावर आधारलेली लोकशाही अंगीकृत करण्यात आली आहे. त्यामुळे बहुजनांच्या आकांक्षांना आणि गरजांना प्राधान्य देणारे आर्थिक धोरण उघडपणे सोडून देणे अवघड झालेले आहे. त्याचा परिणाम देशाच्या आर्थिक धोरणात दुर्तोडीपणा उत्पन्न होण्यात झाला आहे. लोकांच्या मनाला पटेल अशा प्रकारची घोषणाबाजी एका बाजूला करण्यात येत असते, तर दुसऱ्या बाजूला अनेकविध हितसंबंधीयांच्या हितांना धक्का न देणारे अर्धवट उपाय योजण्यात येत असतात. त्यामुळे भारताच्या जीवनात महत्त्वाचे स्थान असणाऱ्या निवडक लोकांच्या वागणुकीत ढोंगबाजी जुनाट सवयीसारखी रुजलेली आहे. सध्या देशाचा आर्थिक विकास घडवून आणण्याची अतिशय गरज आहे आणि ही वाढ स्वतःच्या बळावरच घडवून आणली पाहिजे. स्वतःच्या बुटाचे बंद ओढून स्वतःच उभे राहण्यासारखी ही गोष्ट आहे. ती साध्य करण्यासाठी देशाच्या आर्थिक साधनसंपत्तीची जास्तीत जास्त वाढ करून आज सुप्तावस्थेत असलेला आर्थिक विकास प्रत्यक्षात उतरविला पाहिजे.

निर्वंध म्हणजे जकातीची नाकी !

हे साधण्यासाठी शिलकी आर्थिक साधनांच्या वापराची दिशा आणि पद्धत बदलण्यात आली पाहिजेत. सरे तर अर्थशास्त्र आणि राज्यशास्त्र ह्यांची विभागणी करताच येत नाही. केवळ तात्त्विक विचार करतांना अशी विभागणी संभवते आणि तीही तर्कदुष्ट असते. वास्तव जीवनात आर्थिक विचार व राजकीय विचार एकमेकांवर सतत आघात करीत असतात. भारताने पार्लमेंटरी पद्धतीच्या लोकशाहीचा अंगीकार केला आहे. ह्या

पद्धतीत निवडणुकांना साहजिकच महत्त्व आलेले आहे. निवडणुका पार पाडण्यासाठी खूप खर्च करावा लागतो. पण, हा खर्च सरळ व उघड मागिने भागविता यावा म्हणून पैसा जमविण्याची निरोगी व्यवस्था मात्र उभारण्यात आली नाही. कंपन्यांनी राजकीय पक्षांना देण्यास प्रतिबंध करण्यात आलेला आहे. त्यामुळे त्यांच्या राजकीय मताचा सुगावा लागत नाही. परिणाम असा झाला आहे की निवडणुकांसाठी लागणाऱ्या पैशाचा फार मोठा पुरवठा गुप्तपणाने करण्यात येऊ लागला आहे. अर्थातच ह्याचा तर्कशुद्ध आणि अपरिहार्य परिणाम म्हणून भ्रष्टाचार व लांच-लुचपत जीवनाचा एक अविभाज्य भाग बनून राहिला आहे. आता अशी अवस्था झाली आहे की आर्थिक व्यवहारावर घालण्यात आलेले निर्वंध म्हणजे जकातीची नाकी झाली आहेत. ह्या नाक्यावर असणाऱ्या छोट्या अग्र बऱ्या लोकांना आपला वाटा सहज मिळविता येतो. भ्रष्टाचार आणि लांचलुचपत ह्यांचे एक दुष्ट वर्तुळच निर्माण झालेले आहे आणि त्याच्या कक्षेत समाजातील फार मोठ्या संख्येचा समावेश झालेला आहे. प्रत्येकाला असे वाटत आहे की दुसरा प्रत्येक माणूस हा लबाड आहे; अशा परिस्थितीत त्याने एकट्यानेच प्रामाणिकपणे वागणे शक्य कोटीतील नाही. बऱ्या उद्योगगटांना नवे उद्योगधंदे वाढण्यात फार अडचणी निर्माण झाल्या आहेत.

सूर्यफुलाच्या लागवडीचा मोठा कार्यक्रम

देशात साद्यतेलाच्या टंचाईने उग्र स्वरूप धारण केले आहे. गेल्या वर्षाच्या अवर्षणामुळे ही टंचाई विशेष जाणवत असली तरी तेलबियांच्या उत्पादनाच्या बाबतीत भारत स्वयंपूर्ण नाही. ह्या परिस्थितीवर उपाय शोधण्याचे प्रयत्न सरकारी पातळीवर चालू आहेत. त्यांपैकी एक म्हणजे सूर्यफुलाच्या लागवडीचा कार्यक्रम. पाचव्या पंचवार्षिक योजनेत सूर्यफुलाच्या लागवडी-खाली १० लाख हेक्टर जमीन आणण्याचा कार्यक्रम आसण्यात आला आहे. भारतामधील उत्तरेकडील व पूर्वेकडील राज्यांतून सूर्यफुलाची लागवड करण्याच्या दृष्टीने योग्य जमिनीची पाहणी करण्यात येत आहे. दक्षिण भारतात तामीळनाडू, म्हैसूर (आता कर्नाटक) आणि आंध्र प्रदेशात १९७२-७३ साली सूर्यफुलाच्या लागवडीचा धडक कार्यक्रम हाती घेण्यात आला होता. हा कार्यक्रम बऱ्याच प्रमाणात यशस्वी झाल्याचे आढळून आले आहे.

अलीकडे महाराष्ट्र आणि गुजरात राज्यांतून ७० हजार हेक्टर जमिनीत सूर्यफुलाची लागवड करण्यात आली आहे. इतर तेल-बियांच्या लागवडीपेक्षा सूर्यफुलाच्या लागवडीला प्राधान्य देण्यात येत आहे. कारण, त्याच्या लागवडीपासून अधिक फायदा होण्याची शक्यता आहे. सूर्यफुलाचे पीक हाती येण्यास ८६ ते १०० दिवस लागतात आणि त्यात तेलाचा अंशही ५० टक्के असतो. वर्षाच्या कोठल्याही ऋतूत त्याची लागवड करता येते. रेताड जमीन आणि कठीण काळी जमीन ह्या दोन्ही प्रकारची जमीन सूर्यफुलाला चालते. त्याला पावसाळ्याची आवश्यकता नसते. शिवाय पाण्याच्या अभावी ते पुष्कळ दिवस तग धरू शकते. हृदयविकाराच्या रोग्यांना सूर्यफुलाचे तेल बाधक होत नाही.

उद्योगधंदे आणि तांत्रिक शिक्षणसंस्था ह्यात दुवा पाहिले उद्योगधंदे आणि तांत्रिक शिक्षणसंस्था ह्यांच्यातील सहकार्या-संबंधी विचार करण्यासाठी वारंगळ येथे दोन दिवसांचा एक परिसंवाद भरविण्यात आला होता. परिसंवादाचे उद्घाटन मध्यवर्ती सरकारचे शास्त्र व तांत्रिक खात्याचे मंत्री श्री. सी. सुब्रह्मण्यम् ह्यांनी केले. ह्या प्रसंगी बोलताना ते म्हणाले की देशातील उत्पादनाला जास्तीत जास्त चालना देऊन औद्योगिक विकास साधण्यासाठी शिक्षण आणि संशोधन ह्यांच्यात निकटची सांगड घालण्यात आली पाहिजे. त्यासाठी तांत्रिक शिक्षण देणाऱ्या संस्था आणि उद्योगधंदे ह्यांच्यात सहकार्य साधण्यात आले पाहिजे. असे सहकार्य झाले तर शिक्षणाच्या ज्ञानशाखा आणि विद्यार्थी ह्यांना उद्योगधंद्यांपुढे असणाऱ्या प्रश्नांची जाणीव होईल आणि अशा जाणिवेच्या अभावी निर्माण होणाऱ्या अडचणी दूर करता येणे शक्य होईल. शिवाय सहकार्यामुळे उद्योगधंद्यांना आपल्या मालाचे प्रकार सुधारता येतील आणि त्याचा दर्जा व कार्यक्षमता सुधारणेही शक्य होईल. उलट, सहकार्याच्या अभावी तांत्रिक शिक्षण देणाऱ्या संस्था व्यवहारात उद्भूत होणाऱ्या रोजच्या प्रश्नापासून दुरावल्या जातात. शिवाय, संशोधनकार्यात कशाला प्राधान्य द्यावे हेही यांना नीट आकलन होत नाही. अर्थातच सामान्य माणसाचे हित साधण्यासाठी उद्योगधंद्यांनी काय करावयास पाहिजे ह्याची कल्पना शिक्षणसंस्थांना येत नाही. शिक्षणसंस्था आणि उद्योगधंदे ह्यांनी एकमेकांशी सतत संपर्क ठेवला तर भारताचे उद्योगधंदे आधुनिक पायावर उभे करण्यास मदत होऊ शकेल. त्याचबरोबर शिक्षणसंस्थांना व्यावहारिक वळण देता येऊन त्या अधिक उपयुक्त काम करू शकतील.

हवामान वर्तविण्यासाठी गणकयंत्राचा वापर

भारतासारख्या शेतीप्रधान देशांना हवामानाची माहिती जितक्या जलद आणि तपशीलवार मिळेल तितकी हवी असते. अलीकडे हवामानासंबंधी माहिती जमविण्याची शास्त्रीय साधने खूप सुधारली आहेत. परंतु तिचा उपयोग करून योग्य ते निष्कर्ष काढण्याचे काम हवामानखात्यातील तज्ज्ञांना जुन्याच पद्धतीने करावे लागते. ह्या पद्धतीत कालापच्यय फार होतो.

आता जमलेल्या माहितीचा उपयोग करून घेण्यासाठी गणक-यंत्राची मदत घेण्यात येऊ लागली आहे. अशा प्रकारच्या गणकयंत्राच्या केंद्राची अतिशय जरूर वाटत होती. प्रवास आणि नागरी विमानवाहतूक खात्याचे मंत्री डॉ. करणसिंग ह्यांनी अशा केंद्राचे उद्घाटन नुकतेच केले आहे. ह्या प्रसंगी बोलताना हवामान-निरीक्षण प्रयोगशाळांचे सरसंचालक डॉ. पी. कोटेस्वरम् म्हणाले की, गेल्या काही वर्षांत आकाशात जेटवर चालणारी विमाने भ्रमण करू लागली आहेत. परंतु हवामानशास्त्राचे काम मात्र जुन्या पद्धतीने चालले आहे. हवामानविषयी मिळालेल्या माहितीचा आलेख तयार करण्याचे काम अजून माणसाकरवीच करून घ्यावे लागते. त्यामुळे योग्य प्रकारचा आलेख तयार करण्याचे काम करण्यास १० तासांचा अवधी लागतो. गणकयंत्राचा वापर केला तर हेच काम ५ तासात होऊ शकते. पृथ्वीभोवती भ्रमण करणाऱ्या उपग्रहासारख्या अद्ययावत साधनांनी निरीक्षणावर आधारलेली माहिती खूप लवकर जमा होऊ शकते. तिचा उपयोग करून शेती, विमानवाहतूक, इत्यादी क्षेत्रांना लागणारी माहिती त्वरित पोचविण्याचे काम गणकयंत्रेच प्रभावीपणे करू शकतील.

अमेरिकेची मदत मिळण्याची आशा बेताची

अमेरिकेतील एक प्रख्यात अर्थशास्त्रज्ञ डॉ. बर स्मिथ ह्यांनी भारताला अमेरिकेकडून मदत मिळण्याची आशा बेताची आहे, असे मत व्यक्त केले आहे. नवी दिल्ली येथे एका प्रसंगी बोलताना ते म्हणाले की, भविष्यकाळात सध्याइतकी मदत चालू राहण्याची शक्यताही फारशी दिसत नाही. अविकसित देशांना अमेरिकेकडून देण्यात येणाऱ्या मदतीचा ओघ सतत आटत चालला आहे. विकसित देशांनी आपल्या ठोक राष्ट्रीय उत्पन्नापैकी १ टक्का उत्पन्न मदत म्हणून मागासलेल्या देशांना द्यावे अशी शिफारस पियर्सन कमिशनने केली आहे. परंतु ती अमलात येणे नजीकच्या भविष्यकालात तरी शक्य होईल असे दिसत नाही. गेल्या काही वर्षांत अमेरिकेच्या परदेशांशी होणाऱ्या देण्यावेण्याच्या व्यवहारात अनेक अडचणी निर्माण झाल्या आहेत. त्यामुळे मदत देण्यास अमेरिका नाखूष होत चालली आहे. शिवाय, परदेशांना देण्यात येणाऱ्या मदतीला अमेरिकन जनतेचा पहिल्यासारखा पाठिंबा मिळत नाही. करदाता अमेरिकन नागरिक अशा मदतीच्या उपयोगासंबंधी साशंक झालेला आहे. भारताशी होणाऱ्या व्यापारातही अमेरिकेला उदार भूमिका घेणे जमणार नाही. भारताकडून निर्यात करण्यात येणाऱ्या मालाला सवलती देणे अगर अमेरिकेकडून भारताला निर्यात होणाऱ्या मालाबाबत सवलती देणे आता अमेरिकेला शक्य होणार नाही. मदत देण्याबाबत अमेरिकेचे धोरण आता बदलले आहे. शक्य तितकी मदत जागतिक बँकेसारख्या आंतरराष्ट्रीय संघटनां-मार्फत देण्याकडे आता अमेरिकेचा कल होऊ लागला आहे. अशी मदत मुक्त असल्यामुळे तिचा अविकसित देशांनी फायदा घ्यावा. कारण, ती राजकीय बंधनाच्या पलीकडे असते.

वेकारांना फसवून पैसे मिळविण्याचा धंदा

वेकारांना नौकरी देण्याचे आमिष दाखवून त्यांच्याकडून पैसे उकळण्याचे प्रकार कलकत्त्यासारख्या मोठ्या शहरात घडत असतात. असा उद्योग करणारे लोक आता उत्तर प्रदेशात हालचाली करित असल्याचे राज्याच्या पोलीस सात्याला आढळून आले आहे. पोलीस सात्याचा एक विभाग आर्थिक गुन्हांचा तपास लावण्यासाठी काम करित असतो. फसवणूक करणारे लोक वृत्तपत्रांत जाहिराती देऊन आपले खिसे भरत असतात. वृत्तपत्रांनाही जाहिरातींचे उत्पन्न मिळत असते. वृत्तपत्रांतून अनेक प्रकारच्या नौकऱ्यांच्या जाहिराती देण्यात येतात. त्यात कारकून, टंकलेखक, एजंट, कंपन्यांतील वरिष्ठ अधिकारी, इत्यादी प्रकारच्या नौकऱ्यांसाठी अर्ज मागविलेले असतात. पगाराच्या श्रेणी मासिक १५० रुपयांपासून ५०० रुपयांपर्यंत असतात. शिवाय, अनेक-विध मन्द्यांचेही आकर्षण ठेवण्यात आलेले असते. निरनिराळ्या राज्यांतील ३० वृत्तपत्रांतून स्रोत्या कंपन्यांच्या व औद्योगिक संघटनांच्या नावे जाहिराती देण्यात येतात. नाकरीचे अर्ज मागवून घेण्यासाठी उमेदवाराने २ ते ५ रुपये व टपालहशील पाठवावयाचे असते. उमेदवारांकडून अर्ज भरून आल्यावर त्यांना मुलाखतीसाठी बोलाविण्यात येते. त्यातून निवड करण्यात येते. आणि निवड झालेल्यांकडून ५०० रुपयांपर्यंत रोख रकम मागण्यात येते. शिवाय, ५,००० रुपयांचा सिक्युरिटी बँडही भरून घ्यावा लागतो. मग निवड झालेल्या उमेदवारांना नेमणूक-पत्रेही देण्यात येतात; आणि नंतर अल्प काळातच त्यांना नाकरी-वरून काढून टाकण्यात येते. बढतफीच्या नोटीसा मिळाल्यानंतर ह्या स्रोत्या मालकाची नावनिशाणीही दिसत नाही. कारण, त्यांनी आपली जागा, नावाची पाटी, फर्निचर, सर्व काही केव्हाच हलविलेले असते.

साखरकारखान्यांच्या यंत्रसामग्रीला नवी बाजारपेठ

इंडोनेशियातील साखरकारखान्यांत नवीन यंत्रसामग्री वसविण्याचा मोठा कार्यक्रम आसण्यात आलेला आहे. त्यासाठी १० कोटी डॉलर्स खर्च करण्यात यावयाचे आहेत. साखरकारखान्यांची यंत्रसामग्री तयार करणाऱ्या हिंदमधील कारखान्यांना इंडोनेशियात धंदा करण्याची ही चांगली संधी लाभली आहे. तिचा फायदा घेण्यासाठी कारखानदारीतील तज्ज्ञांचे एक मंडळ इंडोनेशियाला गेले आहे. इंडोनेशियातील साखरेच्या कारखानदारीचे आधुनिकीकरण करण्यासाठी जागतिक बँक व एशियन डेव्हलपमेंट बँक ह्यांनी कर्ज देण्याचे ठरविले आहे. तथापि, हिंदी कारखानदारांना इंडोनेशियात धंदा मिळविण्यासाठी ब्रिटन, अमेरिका, पश्चिम युरोप, इत्यादींच्या कारखानदारांवरोबर स्पर्धा करावी लागणार आहे. भारतात आता उत्कृष्ट दर्जाची यंत्रसामग्री तयार होते.

इंदिरा सहकारी बँकेची चांगली प्रगती

मुंबईमध्ये दोन महिन्यांपूर्वी स्थापन झालेल्या इंदिरा सहकारी बँकेने चांगली प्रगती केली आहे. ही बँक सर्वांथाने महिलांनी आणि महिलांसाठी चालविलेली आहे. दादर येथे बँकेची कचेरी असून तिचे सर्व भागधारक स्त्रिया आहेत. त्याचप्रमाणे नौकर-वर्गही महिलाच आहेत. इतकेच नव्हे तर बक फक्त स्त्रियांनाच कर्ज देते. पुरुषांना फक्त साते उघडता येते. नौकरी करणाऱ्या स्त्रिया आणि मध्यम व छोट्या उद्योगधंद्यात काम करणाऱ्या महिला ह्यांच्या गरजा भागविण्यासाठी बँक मुख्यतः काढण्यात आली बँकेच्या सभासदांची संख्या ४,५०० आहे. बँकेचे भागभांडवल ४.५० लाख रुपये असून आता तिला ९ लाखांच्या ठेवी गोळा करण्यात यश मिळाले आहे. आतापर्यंत बँकेने ७.५ लाख रुपयांची कर्जे दिली आहेत. सर्वांत मोठे कर्ज परळ भागात एक मेडिकल स्टोअर चालविणाऱ्या महिलेला देण्यात आले आहे. ह्या कर्जदाराला ५० हजार रुपयांचे कर्ज दिलेले आहे. दुसऱ्या दोन स्त्रियांना प्रत्येकी १० हजार रुपयांचे कर्ज देण्यात आलेले आहे. त्यांची दोघींचीही सवसाधारण वस्तूंची विक्री करण्याची दुकाने आहेत. त्याशिवाय धारावी येथे कातडी कमविण्याचा कारखाना चालविणारी एक महिलाही बँकेची कर्जदार आहे. अंधेरी येथे शिशुगृह चालविणाऱ्या एका महिलेला त्याचा विस्तार करावयाचा होता. ह्या कामासाठी लागणारे कर्ज बँकेने पुरविले आहे. श्रीमती शालिनीबाई पाटील ह्यांनी बँक काढण्यात पुढाकार घेतला होता. अशीच एक बँक त्यांनी सांगली येथे ग्रामीण स्त्रियांसाठी काढलेली आहे. पहिल्याच वर्षात बँकेला नफा झाला आहे. आता बँक सहा शाखा काढणार आहे.

बड्या कंपन्यांकडे ९० कोटींची थकबाकी

राज्यसभेत एका प्रश्नाला उत्तर देताना अर्थखात्याचे राज्यमंत्री श्री. के. आर. गणेश ह्यांनी अशी माहिती दिली की १९७१-७२ साली देशातील ७३ बड्या मकेदार कंपन्यांकडून एकूण ९० कोटी रुपयांची कराची थकबाकी यावयाची होती. गेल्या दहा वर्षात कंपन्यांकडून वसूल करण्यात आलेल्या कराच्या दोन टक्के एवढी ही रकम आहे. कराच्या थकबाकीबद्दल नेमण्यात आलेल्या सास चौकशी विभागाने जमा केलेल्या माहितीप्रमाणे प्राप्तिकराची ९ प्रकरणे, संपत्तिकराची १२५ प्रकरणे आणि एक देणगी-कराचे प्रकरण ह्यांची पुन्हा नव्याने चौकशी सुरू झालेली आहे. सास चौकशी विभागाकडे फक्त विर्ला उद्योगगट आणि बाजोरीआ-जालन उद्योगगट ह्यांची चौकशी सोपविण्यात आली होती. आणखी काही उद्योगगटांची चौकशी करण्याचे काम ह्या विभागाकडे सोपविण्याचा सरकारचा विचार आहे.

नौदलाला नवीन विमाने मिळण्यात अडचणी

हिंदच्या नाविक दलाला अद्ययावत करण्याचे प्रयत्न करण्यात आले आहेत. हिंदी महासागरात धावरणारी बड्या राष्ट्रांची नौदले आणि इराणच्या नाविक दलाचे वाढते सामर्थ्य ह्यांच्या संदर्भात ह्या प्रयत्नांना विशेष महत्त्व प्राप्त झाले आहे. नाविक दलात काम करणाऱ्या विमानांना फार महत्त्वाची कामगिरी बजावावी लागते. म्हणून ती अद्ययावत असणे अर्थातच अतिशय जरूर असते. सध्या भारताच्या " विक्रांत " ह्या एकुलत्या एक विमानवाहू बोटिवर ' सी हॉक ' जातीची विमाने आहेत. ती आता जुनी तर झालीच आहेत. पण, शिवाय तांत्रिक दृष्ट्या मागासलेली आहेत. त्यांच्या जागी ' हॅरिअर ' जातीची ब्रिटिश विमाने घेण्याचा विचार चालू होता. परंतु सुद्धा ब्रिटनमध्येच त्यांचे उत्पादन होईल किंवा नाही अशी शंका निर्माण झाली आहे. ब्रिटनच्या नौदलाची ही विमाने वापरण्याची तयारी १९८० पर्यंत होऊ शकत नाही. त्यामुळे ब्रिटिश विमान-निर्माते त्यांच्या उत्पादनासाठी लागणारे खूप मोठे भांडवल गुंतविण्यास तयार नाहीत. नवीन जातीच्या ' हॅरिअर ' विमानांना हवेत उडवणु करण्यास फारशी लांब धावपट्टी लागत नाही. ती जवळ जवळ एकदमच हवेत तरंगू लागतात. अशा प्रकारची २५ विमाने घेण्याचा भारताचा विचार होता. त्यासाठी ९६ कोटी रुपये खर्च करण्यात येणार होते. पण तूर्त हे सर्वच बागळले आहे. अशाच जातीची विमाने रशियन विमानवाहू बोटिवर ठेवण्यात येणार आहेत. पण रशिया आपले अत्याधुनिक युद्धसाहित्य दुसऱ्या देशांना सहसा देत नाही. हिंदी नाविक दलाचे सामर्थ्य वाढविण्यासाठी भारताला कदाचित् रशियाकडे पाहावे लागेल.

अफगाण क्रांतीत रशियाचा हात

अफगाणिस्तानातील राजेशाही उलथून टाकून तेथे आता प्रजासत्ताक राज्याची स्थापना करण्यात आली आहे. ह्या राजकीय क्रांतीला अनेक बड्या व छोट्या राष्ट्रांनी आपला पाठिंबा व्यक्त केला आहे. परंतु चीनचा ह्या बाबतीतील पवित्रा अजून उघड झालेला नव्हता. पेकिंगहून परदेशीय वार्ताहरांनी पाठविलेल्या बातमीपत्राने चीनची भूमिका उघड करण्यात आली आहे. चीनच्या मताने अफगाणिस्तानामधील क्रांतीत रशियाचा हात आहे. त्याचप्राणे क्रांतीममामे पाकिस्तानचे विघटन घडवून आणण्याचा रशियाचा इरादा असून त्या कामी भारताचेही सहकार्य आहे. रशियाला पश्चिम युरोपात आणि पूर्वेकडे चीन-मध्ये हातपाय पसरण्यास वाव राहिलेला नाही. म्हणून रशिया दक्षिणेकडे आपले प्रभावक्षेत्र वाढवीत आहे. हिंदी महासागरात उतरण्यासाठी तो मार्ग खुला करून घेत आहे, असेही सुचविण्यात येत आहे.

प्रे. निक्सन ह्यांना मिळणाऱ्या पाठिंब्याला ओहोटी

अमेरिकेच्या गेल्या अध्यक्षीय निवडणुकीच्या वेळी तेथील डेमोक्रेटिक पक्षाच्या कचेरीत हेरगिरी करविण्याच्या वॉटरगेट प्रकरणी प्रे. निक्सन ह्यांचे नाव निगडित आहे. ह्या हेरगिरीची चौकशी सुरू झाल्यापासून अमेरिकेतील उद्योगधंद्यांच्या पुढाऱ्यांत प्रे. निक्सन ह्यांची पत ढासळत चालली आहे. अलीकडे ह्याविषयी चाचणी करणारी मत-नोंदणी करण्यात आली आहे. अमेरिकेतील १,४५३ कंपन्यांच्या अध्यक्षकडे एक प्रश्नपत्रिका पाठविण्यात आली होती. ह्या कंपन्यांचे शेअर्स न्यूयॉर्क स्टॉक एक्सचेंजवर नोंदलेले आहेत. प्रश्नपत्रिकेला ५२ टक्के उत्तरे आली. त्यापैकी ६७ टक्क्यांत पुन्हा निवडणूक झाली तर निक्सन ह्यांनाच मत देऊ असे निर्दिष्ट केले होते. गेल्या पावसाळ्यात झालेल्या अशा मतनोंदणीत ९१ टक्के उत्तरे पाठिंबा देणारी होती.

सफरचंदाच्या अमाप पिकाची अडचण

हिमाचल प्रदेशात सफरचंदाचे अमाप पीक आल्यामुळे तेथील सरकारी फळबाग सात्याची फार पंचाइत झाली आहे. फळबागांच्या विकासात फार मोठी आघाडी मारल्याचे सात्याला जगजाहीर करावेसे वाटते. पण, फळबागांच्या मालकांना तसे करणे इष्ट वाटत नाही. सफरचंदाच्या भरपूर पिकाची वार्ता फैलावली तर त्यांच्या किमती घटतील आणि बागायतदारांना तोटा सोसावा लागेल असा संभव आहे. सरकारी सात्याच्या अंदाजाप्रमाणे ह्या वर्षी सफरचंदाच्या ४० ते ५० लाख पेठ्या भरतील इतके चांगले पीक आले आहे. किमती घटून नुकसान होऊ नये म्हणून त्यांच्या किमती ठराविक पातळीसाठी जाऊ नयेत असे बागायतदारांचे म्हणणे आहे. त्यांच्या मताने मुळातच २५ ते ३० लाख पेठ्या भरतील एवढेच उत्पादन झाले आहे.

बांगला देशाला वैद्यकीय मदत — बांगला देशाने पाकिस्तानशी केलेल्या स्वातंत्र्ययुद्धात हजारो वीर व सैनिक जायबंदी झाले. कित्येकांना हातापायांना मुकावे लागले. अशा जायबंदींना कृत्रिम हातपाय बसविण्यासाठी मिरज मेडिकल सेंटरतर्फे एक वैद्यकीय तुकडी बांगला देशात गेली आहे. युद्धात अपंग झालेल्या ८०० जवानांना आणि २५ हजार नागरिकांना कृत्रिम अवयवांची जरूरी आहे.

छोट्या मोटारींचा कारखाना — मध्यप्रदेशातील सरगोण हा जिल्हा फार मागासलेला आहे. तेथील वस्ती मुख्यतः आदिवासींची आहे. त्यांना रोजगार उपलब्ध करून देता यावा म्हणून तिचाकी आणि छोट्या मोटारी. ह्यांचा एक कारखाना काढण्यात येणार आहे. खाजगी मालकीच्या ह्या कारखान्यात १,५०० मोटारी तयार करण्यात येतील.

व्यवस्थापनातील समस्या (१२)

बाजाराच्या दूरदर्शी पद्धतशीर अभ्यासाची आवश्यकता

[सु. वि. मेहेंदळे (बी. ई., एम. बी. ए.)]

यू. एस. ए. रेडिओ कंपनीचे डायरेक्टर मि. संगीतानी हे १९७१ च्या जानेवारीत मोठ्या काळजीच्या सुरात त्यांचे नवीन उद्योगविषयक सल्लागार श्री. मार्केटकर यांना आपल्या कंपनीच्या अडचणीविषयी माहिती देत होते.

“मी १९६२ साली जेव्हा रेडिओ सेट उत्पादन सुरू केले तेव्हा भारतात परदेशी सहकार्याने स्थापन झालेल्या व जगप्रसिद्ध ब्रँडच्या रेडिओचे उत्पादन होत होते. मीही अशाच एका कंपनीत कामाचा अनुभव घेऊन स्वतःचे उत्पादन सुरू करण्याचा निर्णय घेतला. मोठ्या कंपनी रेडिओला लागणारे पार्ट्स कोठून आणित हे मला माहित होते. अशाच कंपन्यांकडे मी माझ्या पार्ट्सची ऑर्डर दिली. माझी स्वतःची अशी सर्किट्स डिझाईन केली. एका चांगल्या आर्टिस्टकडून कॅबिनेटचे डिझाईन आणि यू. एस. ए. लापाचे चिह्न करवून घेतले. कल्याणजवळ एका छोट्या शेडमध्ये हा कारखाना सुरू केला. सुरुवातीला मी ३ बँडचे दरमहा ३० सेट्स करणे सुरू केले. देशात छोट्या शहरांतून नुकतीच वीज आली होती आणि लहान गावातही विजेचा प्रसार करण्याच्या सरकारी योजना होत्या. त्यामुळे भारतात रेडिओला खूप मागणी असणार या भरवशाने मी उत्पादन सुरू केले. कारखाना लहान प्रमाणावर असल्याने मला स्वतःला प्रॉडक्शन, फायनान्स, सरेदी वगैरे कामातच वेळ पुरा पडेना. त्यात नवीन नवीन प्रॉब्लेम येत होते व मला ढोके वर काढायला मिळत नसे. झालेले उत्पादन वेळेवर विकले तरच मला घंदा करायला पैसे उभे राहणार व अधिक उत्पादन करण्यास संधी मिळणार हे ध्यानात घेऊन मी विक्रीची व्यवस्था पाहण्यास माझे एक दूरचे नातलग श्री. सेलवाणी यांस नेमले. श्री. सेलवाणी हे एका मोठ्या कंपनीत फिरते विक्रेते होते. त्यांनी अनेक गावे पाहिली होती. त्यांच्या बाजारात ओळखी चांगल्या होत्या. गावोगाव हिंडण्यास योग्य अशी त्यांची प्रकृतीही होती. माझ्या या निवडीचा मला अपेक्षित फायदा झाला. महिन्याला ५० ते १०० सेट्सची ऑर्डर श्री. सेलवाणी यांनी सुरुवातीच्या वर्षातच आणली. त्यांच्या शिफारशीवर काही दुकानदारांनी आमचे सेट विकण्याचे कबूल केले. काही लोकांनी स्वतःसाठी हे सेट घेतले. आमची किंमत ही प्रसिद्ध कंपन्यांच्या रेडिओपेक्षा अर्धातच ५० रु. तरी कमी होती.

“श्री. सेलवाणी यांच्या मदतीला मग आम्ही आणखी फिरते विक्रेते नेमले. गावोगावी जमली तेवढी जाहिरात केली. आमची जाहिरात लहान असे. फारशी आकर्षक नसे. पण ग्रामीण भागातील

लोक तेव्हा एवढे चिकित्सक नव्हते. तालुक्याच्या सरपंचाकडे आमचा रेडिओ असला की तो पाहून व ऐकून त्या गावातले आणखी ४-५ लोक तरी आमचा रेडिओ घेत. मोठ्या कंपन्यांच्या जाहिरातीही या भागात पोहोचत नसत. १९६७ अखेर आमचा सेल रु. १० लाखांवर गेला होता. आम्ही कंपनीच्या विस्ताराची योजना आसली. नवीन मॉडेलस निश्चित केली. त्यांच्या कॅबिनेट्स व पार्ट्सच्या सप्लायर्सबरोबर मोठे करार केले. श्री. सेलवाणी यांचे विक्रीचे बजेट वाढवून दिले. १० लाख रु. वरून ५० लाख रु. वर विक्री नेण्याचा चंग बांधला. पण आमचे नशिबच फिरले !

“प्रसिद्ध कंपन्यांनी लहान कंपन्यांना बाजारातून उठवण्याचा विडाच उचलला. त्यांनी १०० रु. चा १ बँडचा रेडिओ बाजारात आणला. त्याची सेटोपाडी जाहिरात केली. ठिकठिकाणचे विक्रेते वाढविले. त्यांचे कमिशन वाढविले. आम्हांला त्यांच्यापेक्षा स्वस्त आणि सुबक दिसणारा रेडिओ देणे जड झाले. श्री. सेलवाणींनी ज्या विक्रेत्यांना भरपूर कमिशनवर विकायला सेट दिले ते सर्व विकले गेले नाहीत. नव्या ऑर्डरचा ओघ थांबला. अदाणी, सेडवळ लोकही प्रसिद्ध ब्रँडचे सेट घेऊ लागले. आणि त्याहून चमत्कार म्हणजे एकीकडे विजेचा प्रसार होत असताना विजेवर चालणाऱ्या रेडिओपेक्षा गळ्यात अडक-विण्याच्या ट्रान्झिस्टर सेट्सना मागणी वाढली. घरातसुद्धा लोक ट्रान्झिस्टर ठेवू लागले. आमची टेबलाची शोभा वाढविणारी मॉडेलस लोकांना बोजड वाटतात असे रिपोर्ट यायला लागले. ट्रान्झिस्टर सेट्समध्ये जाण्याची आमची इच्छा नव्हती. आम्ही त्या दृष्टीने यंत्रसामग्रीही जमविलेली नव्हती. विक्री अपेक्षेप्रमाणे वाढत नसेल तर उत्पादन वाढवून काय फायदा ? श्री. सेलवाणी हे मला वेळोवेळी त्यांच्या अडचणी सांगून सावध करित होते. मी मोठ्या पेचात पडलो आहे. काय करावे समजत नाही !”

त्यांना असे गोंधळात पडलेले पाहून श्री. मार्केटकर म्हणाले, “हे पहा, मि. संगीतानी, दोष तुमचा नाही की श्री. सेलवाणींचा नाही. आज आपल्या येथे बऱ्याच कंपन्यांची अशी कोंडी झाली आहे. कोणत्याही प्राण्याप्रमाणे उद्योगाच्या किंवा संस्थेच्या वाढीला मर्यादा आहेत. सायकलवरून जाणारा माणूस कितीही जोरात पाय चालवू लागला तरी मोटारीची स्पर्धा करू शकत नाही. त्याला मोटारीतच बसायला पाहिजे. तसे ज्या गोष्टीचा फायदा उठवून तुम्ही घंदा चालू केलात, वाढविलात, त्यांच्या उपयुक्ततेची मर्यादा गाठली गेली असेल. आता तुम्हाला नव्या तंत्रांचा, यंत्रांचा अवलंब करणे काळाच्या गतीमुळे अपरिहार्य आहे.

“विक्री विभागाचेच उदाहरण घ्या. उत्साही व घटाडीचे प्रतिनिधी नेमून सगळ्याच वस्तूंची विक्री होत नाही. आजपर्यंत तुम्ही विक्री कशी होईल, वाढेल याचाच विचार करून चांगले प्रतिनिधी नेमणे, जाहिरात करणे, कमिशन वाढविणे, हे उपाय योजलेत. पण मुख्य गोष्ट म्हणजे बाजाराचा अंदाज, बदलत्या आवडीनिवडींचे निरीक्षण करण्यात

तुम्ही मागे पडलात. गिन्हाइकाची नेमकी गरज काय आहे हेच तुम्ही मोजू शकला नाहीत. टेबलावर किंवा भिंतीला लावलेली शोभेची वस्तू म्हणून त्याला रेडिओ हवा आहे की केव्हाही, कोठेही कार्यक्रम, गाणी ऐकविणारी एक वस्तू म्हणून त्याला काहीही चालेल हे तुम्ही पाहिले नाहीत. तुमचे स्पर्धक मोठ्या कंपन्या तुमच्यासारख्यांचे यश पाहून गावच्या बाजारात उतरले व झपाट्यासरशी त्यांनी तुमच्या हातचा धंदा पळविला. यामागे त्यांनी आखलेल्या योजना, त्यांची कार्यपद्धती, पैशाचे पाठवळ यांसारख्या गोष्टी आहेत. थोडक्यात सांगावयाचे म्हणजे तुम्ही तुम्हाला करता येईल असा माल खपविण्यासाठी नुसती जबर सेल्समनची फौज उभी केलीत पण मार्केटिंगशास्त्रात अभिप्रेत असलेला सर्वेकष कार्यक्रम न आखल्याने तुमची ही फौज बदलत्या परिस्थितीत निष्प्रभ ठरली. गिन्हाइके, त्यांच्या गरजा, आवडीनिवडी, सोयीसुविधा, येथपासून विचार करून कोणता माल करावा, केव्हा विकवावा, केवढ्यात विकवावा, अशा तऱ्हेची संपूर्ण योजना विचारपूर्वक आखली असतीत तर अशी फसगत झाली नसती. मोठ्या प्रमाणावर धंदा करायचा तर या गोष्टीतही वेळ व पैसा गुंतविणे आवश्यक आहे. अजून तुम्हाला या परिस्थितीतून मार्ग कासा काढावा याची योजना मी महिनाभरात देऊ शकेन पण त्यासाठी सेलवार्गीसारख्या माणसालाही दूर ठेवण्याचा कटु निणय घेणे तुम्हाला कदाचित भाग पडेल. योजनाबद्ध विक्रीचा कार्यक्रम आम्हान स्वीकारून पार पाडणारा मार्केटिंग मॅनेजर घेणे तुम्हाला जरूरीचे आहे. मी स्वतः सेलवार्गीशी या-संबंधी बोलतो व त्यांच्यात अजूनही नवीन काही शिकण्याची हौस असेल व मला ते योग्य वाटले तर त्यांना एखादा छोटासा ट्रेनिंग कोर्स देऊनही आपण आपल्या अपेक्षेला ते उतरतील का हे पाहू. पण त्यांनी याबाबतीत सर्वात अधिक बदल स्वीकारण्याची तयारी दाखवायला हवी.

“तुम्हालाही प्रॉडक्शन काय करायचे हे मार्केटिंग खात्याचा रिपोर्ट आल्यावरच ठरवावे लागेल. अन्यथा तुम्ही जे उत्पादन कराल ते नुकसानीत जाण्याची दाट शक्यता आहे.”

वरील उदाहरणाप्रमाणेच आपल्या देशात उत्पादनासाठी जी प्रचंड गुंतवणूक अडगळीत पडली तिचा उपयोग करून देशातील तसेच विदेशातील ग्राहकांच्या मागणीप्रमाणे गरजा भागवणारे उत्पादन बाजाराचा नीट अभ्यास करून करता येणे अशक्य आहे का ? यासाठी आवश्यक तेथे थोडीफार नवीन यंत्रे, अवजारे, कच्चा माल वापरता आणणे भाग पडेल. पण ही जादा गुंतवणूक निश्चितच नव्या कारखान्यांच्या उभारणीपेक्षा स्वस्त असेल.

पावसाच्या व्यत्ययाचा विमा

सुटीचे दिवशी बाहेर पडणारांचा पावसामुळे विरस होतो. प्रत्येक दिवसाला ८ रु. विम्याचा हप्ता दिला, तर पाऊस आल्यास ३५० रु. भरपाई देणारे विमे अमेरिकेत लोकप्रिय झाले आहेत.

लोहमिश्रित मिठाचा कारखाना

आहारात मिठाला किती महत्त्व आहे ते सर्वांना माहित आहे. मिठाबरोबरच इतर अनेक क्षारांची व खनिजांची चांगले पोषण होण्यासाठी जरूर असते. मीठ हा पदार्थ रोजच्या वापरात असल्यामुळे त्याच्याबरोबर दुसरे एखादे पोषणमूल्य असणारे द्रव्य देता आले तर ते हिताचे ठरणारे आहे. मद्रासमधील एका मिठाच्या कारखानदाराने मिठात लोह मिसळण्याची एक पद्धत शोधून काढली आहे. हिंदमधील लोकांच्या आहाराच्या ज्या पद्धती आहेत त्यांचा विचार करता अशा प्रकारचे मीठ लोकांना फार उपकारक ठरेल असा अभिप्राय युनायटेड एजन्सी फॉर इंटरनॅशनल डेव्हलपमेंट ह्या संघटनेने व्यक्त केला आहे. ह्या संघटनेने मद्रासच्या मीठ-कारखानदाराला संशोधन करण्यास मदत केली होती. पुष्कळशा देशांत आहारात लोहाचे प्रमाण कमी पडल्यामुळे रक्तक्षयासारख्या विकृती उत्पन्न होतात. भारतात लोहमिश्रित मिठाचा कारखाना घ्यापारी पद्धतीवर लवकरच सुरू करण्यात येणार आहे. त्यानंतर इतर देशांतही असेच कारखाने निघण्याची शक्यता आहे. लोहमिश्रित नव्या प्रकारचे मीठोळ्याने अगर चवीने ओळखता येत नाही; शरीराला ह्या त्याचा उपयोग होतो असा दावा करण्यात आला आहे. मिठात लोह मिसळण्याचे प्रयोग शास्त्रज्ञांनी ह्या पूर्वीही केले होते, परंतु ते यशस्वी झाले नाहीत. कारण मिसळण्यात आलेले लोह मानवी शरीरात मुरण्यासारखे नाही असे आढळून आले. आता तयार करण्यात आलेले लोहमिश्रित मीठ शरीरात सहज मुरते. शिवाय, ह्या मिठाचा रंगही बदलत नाही. रंग बदलला असता तर ते मीठ लोकांनी वापरण्यास हरकत घेतली असती. तसे आता होणार नाही.

आरोग्याच्या मार्गात राजकारणाचा अडसर

जागतिक आरोग्य संघटना स्थापन होऊन २५ वर्षांवर काळ लोटला आहे. परंतु ह्या अवधीत अनेक देशांतील आरोग्यविषयक प्रश्न अधिकच अवघड झाले आहेत अशी माहिती संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या ह्या उपसंघटनेने दिली आहे. आपल्या २५ वर्षांच्या कामगिरीच्या अहवालात संघटना म्हणते की १९५० मध्ये जगातील देशांत गुप्तरोगांचे प्रमाण बरेच कमी होते. पण आता अनेक देशांत ह्या रोगांची वाढ झालेली आहे. त्याचप्रमाणे पुष्कळ देशांत अजूनही हिवतापाचा बंदोबस्त झालेला नाही. जागतिक आरोग्य संघटना ही केवळ तांत्रिक सहा देणारी संघटना म्हणून स्थापन झाली. परंतु तरीही संघटनेच्या सभासदांकडून राजकीय कारणांमुळे कामात अडथळे आणण्यात आले. पट्टीच्या रोगांविषयी संघटना माहिती देऊ शकली नाही. काही सभासद राष्ट्रांनी आपल्याच देशांतील ह्या रोगाची माहिती पुरविली नाही.

नासिक मर्चेंट्स को-बँकेची अभिमानारूपव प्रगती
नासिक मर्चेंट्स को-बँकेने नागपंचमीच्या शुभ मुहूर्तावर १५
व्या वर्षात पदार्पण केले.

	३०-६-७२	३०-६-७३
	रु.	रु.
१. भाग भांडवल	२,९६,२००	५,४५,०००
२. ठेकी	६४,०६,५००	१०७,६६,६००
३. बाहेरून घेतलेली कर्जे	१०,०३,०००	४,७६,५००
४. गुंतवणूक	१६,५९,५००	२१,०२,५००
५. दिलेली कर्जे	५४,४१,९००	८०,२६,०००
६. सेळते भांडवल	८३,७४,६००	१,३२,७५,५००
बँकेचा कारणवार कर्जपुरवठा पुढीलप्रमाणे आहे :—		
१. आद्योगिक कारण	१८,८८,७००	
२. आटोरिक्षा	२,११,९००	
३. मोटर सायकल व मोटर	२,६९,०००	
४. घरगुती कारण	४,४७,०००	
५. व्यापार	५२,०९,४००	
एकूण	रु. ८०,२६,०००	

बँकेच्या नासिक शहरात पाच शाखा असून गेल्या
८ फेब्रुवारीस सायसेढा येथे बँकेने आपली ६ वी शाखा उघडून
ग्रामीण भागांतील नागरिकांची सोय केली आहे. या शाखेनेही
अल्पावधीतच रु. ६ लाखांहून अधिक ठेकी मिळवून दिल्या
आहेत. सायसेढा शाखेने चांदोरी, शिंगवे, चाटोरी वगैरे
आसपासच्या ग्रामीण भागांतील शेतकरीबंधूंना मोटारसायकल
व त्यांना उपयुक्त अशा कारणांसाठी कर्जपुरवठा करून त्यांचाही
विश्वास संपादन केला आहे.

बँकेचा कारभार नाशकातील मान्यवर व्यक्तींच्या हाती असून
दैनंदिन व्यवहाराची जबाबदारी नागरी सहकारी बँकांचे
अभ्यासक, कुशल संघटक श्री. अण्णासाहेब कुलकर्णी यांनी
स्वीकारली असून त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली बँकेची वाढ होत
आहे. बँकेचे चेअरमन श्री. मामासाहेब शुक्ल व व्हा. चेअरमन
श्री. गो. ना. पाठक हे आहेत.

छोट्या शेतकऱ्यांना खतासाठी रोखच मोजावी लागली
देशाच्या निरनिराळ्या राज्यांत रासायनिक खताची मागणी
किती आहे आणि त्याचे बाजारपेठांद्वारा वाटप कसे होते ह्या
संबंधी भारताच्या रासायनिक खत महामंडळाने एक पाहणी केली
आहे. हिमाचल प्रदेश राज्याविरुद्ध पाहणीच्या अहवालाचा
भाग प्रसिद्ध करण्यात आला आहे. त्यावरून असे दिसून आले
की तेथील शेतकऱ्यांना खत विकत घेण्यास पुरेसे कर्ज मिळण्याची
व्यवस्था नसल्याने खताच्या खपाच्या वाढीला पायबंद बसला.
मोठ्या खत शेतकऱ्यांना मात्र खताचा पुरवठा होऊ शकला.

१५ ऑगस्ट १९७३

अर्थ

**With over
a thousand branches**

CENTRAL BANK OF INDIA

extends to you these facilities

- Open today a Saving Account with only Rs. 5/- and earn interest at 4%
- Save for future. Join our Recurring Deposit Scheme. Minimum monthly interest upto 7%
- Centrals Services are available to you through more than one thousand branches

**Contact nearer Branch
for further information**

**DEVELOP
SAVINGS HABIT
THE BEST HABIT**

FADMA ADVTs.

**बँकेच्या धनवर्धिनी ठेव योजनेतील एक योजना
निवृत्ती वेतन (पेंशन) योजना**

डॉक्टर, व्यापारी, दुकानदार, कारागीर, फोटोग्राफर
असे आपण कोणतेही व्यवसायीक अस
निवृत्ती वेतनाची आपली सोय ही बँक करते.

दियुनायटेड वेस्टर्न बँक लि.

स्थापना १९३६ | मुख्य कार्यालय चिरमुले निकेतन, राजपथ सातारा. | शेड्युल्ड बँक

महाराष्ट्रात सर्वत्र शाखा

शाखा, सातारा.

१७७

**तुमच्या मुलीचे लग्न ही काही
बाहुला बाहुलीच्या लग्नाइतकी सोपी गोष्ट
नाही...**

**पण आमच्या आवर्तक ठेव
योजनांमुळे ती सोपी होते...**

तुमच्या मुलीच्या लग्नासाठी आवश्यक तेवढा पैसा आमच्या ह्या आवर्तक ठेव योजनेमुळे सात्रीनं उपलब्ध होतो. दर महिन्याला ठराविक रकमेची बचत करा. तुमची बचत सतत वाढतच जाईल. आणि ज्या वेळी तो मंगल दिवस उगवेल त्यावेळी तुम्हाला जाणवेल ... आपण किती सुखी आहोत ... पैशाची तर चिंताच नाही.

दर महिन्याला बँकेत ठेवायची रक्कम रु. ५ किंवा त्याच्या पटीत
मुदत : १ ते १० वर्षे
व्याज : ७ टक्क्यांपर्यंत

अधिक तपशीलासाठी आमच्या कोणत्याही शाखेला भेट द्या.

बँक ऑफ महाराष्ट्र

हेड ऑफिस : ११७७ बुधवार पेठ, पुणे २.

7316 Mar

हे पत्र पुणे, पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ९१५/१ आर्यभूषण छापखान्यात, या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाविवास' ८९३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेकन जिमखाना), पुणे ४११००४, येथे प्रसिद्ध केले. (वार्षिक वर्गणी रु. ६)